

AZ ÖNMEGHATÁROZÁS ÉS CSOPORTELTÁROLÓDÁS VIZUÁLIS TOPOSZAI – NÉPRAJZI MEGKÖZELÍTÉSEK

Az *Ethno-lore*, az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézetének évkönyve, amelynek elsődleges feladata, hogy reprezentálja az intézetben folyó sokirányú kutatásokat és a munkatársaknak lehetőséget biztosítson, hogy eredményeiket frissen elérhetővé tehessek. Az intézet vezetése néhány éve elhatározta, hogy az *Ethno-lore* éves számait „vetésforgóban” gondozzák a ma témacsoportoknak hívott egykori Társadalomnéprajzi, Folklor, Etnológiai és Történeti Néprajzi osztályok. A szűkebb témacsoporti kereteken túl, természetesen az intézet bármely kutatója kapcsolódhat egy-egy számhoz, ha van olyan aktuális témája, amellyel szívesen hozzájárul a kiválasztott tematika köré rendezett kötethez.

A Történeti Néprajzi Munkacsoport az *Ethno-lore* XXXII. számának határozottabb tematikai fókuszát kívánt adni, s ez egy szóban, egyszerűen összefoglalva a ‘vizualitás’ problematikája, amely lehet egy jelenségkör megadása és elemzése, egy forráscsoport bemutatása, egy sajátos kutatási módszer ismertetése vagy egy tágabb kutatási terület, amelyet sokan sokfelől megközelíthetünk. Hiszen aligha van olyan kutató, aki megfigyelései során ne „botlana” olyan jelenségekbe, amelyek a vizualitás felől megragadva, érvényes megközelítési módszert, releváns értelmezést, értékes eredményeket kínálnak.

A kötet keresi, hogy hogyan, milyen témákkal járulhat hozzá a „sokarcú” néprajztudomány és a folklorisztika a vizualitással kapcsolatos tudományterületek és az imagológiai kutatások interdiszciplináris diskurzusaihoz. A tervezett kötetnek nem kötelező jelleggel, inkább ötletadó problémafelvetésként *Az önmeghatározás és csoportelhatárolódás vizuális toposzai – Imagológiai megközelítések a néprajztudomány felől* címet adtuk. Arra kértük a kollégákat, hogy a témák lehetőség szerint világítsanak rá a vizualitás szerepére a populáris kultúra toposzainak, a magunkról és másokról alkotott sztereotip képeknek, képzeteknek, „üzeneteknek”, kollektív önképeknek, és az identitás politikumának kialakulásában.

Az *imagológia* szó etimológiája szerint az ‘imago’ – kép – és ‘logos’ szavak összetételéből származik és kifejezi azt a kettősséget, amely egyaránt utal a közölt tartalom előadására és mentális befogadására, tehát vonatkozik nemcsak a nyilvánosság számára kreált „képre” mint a kommunikáció eszközére, hanem a recepciója során kialakult gondolati képzetekre is. Eredetét tekintve az imagológia elsősorban az irodalomtudomány berkein belül, a nemzeti karakter kulturális konstrukciójára és irodalmi reprezentációjára vonatkozó kuta-

tási irányt jelölte. Bár az imagológia a kép és képzetalkotás folyamatát gyakran a narratív, vagy írott műfajokhoz kötődően kezeli, mi a vizuális dimenzió irányából vagy irányába mutatóan szeretnénk közelíteni a kérdéskörhöz. Tehát a vizuális és textuális toposzok, valamint a mentális képek hármasa közötti interakciót vizsgáljuk, nemcsak a nemzeti karakter vizsgálatára leszűkítve, hanem bármely társadalom, réteg, társaság, csoport önmagáról és másokról alkotott, konszenzuson alapuló, nyilvánosságnak szánt, jelentéshordozó erejű, toposzá váló vizuális ábrázolása, és az azok nyomán kialakuló képzetek érdekelnek minket.

Az elemezendő vizuális „források” nem, vagy nemcsak konkrétan két vagy háromdimenziós műalkotásokat (képeket, grafikákat, fotókat, plasztikákat, iparművészeti tárgyakat, épületeket, enteriőröket) jelenthetnek, hanem bármely tárgyiasult formában megjelenő, vizuálisan megközelíthető, tágra értelmezhető leképezés, vizuális környezet, tárgy-együttes és a média által kínált, populáris vizuális kifejezés is az elemzés tárgyát képezheti. A szerzőktől nem esztétikai, művészettörténeti analízist vártunk, hanem azt, hogy megmutassák, hogy adott esetben a saját kutatási témáiknak vannak-e vizuális vetületei, imagológiai dimenziói, amelynek feltárása gazdagíthatja az elemzés szempontjait.

Az itt megjelenő 12 tanulmány bár geográfiailag, kronológiailag és témáját tekintve szerteágazó, mindazonáltal a kötet anyagának összerendezésekor laza kronológiai rendet követtünk, másrészt igyekeztünk a többé-kevésbé rokon tárgykörök esetén tematikai blokkokat kialakítani, még ha ezeket alcímekkel nem is láttuk el. A kötet abból a szempontból rendhagyó, hogy a tanulmányok gazdagon illusztráltak, s ez a kötet jelentős terjedelmében is kifejeződik. A fekete-fehér szövegek között képeken kívül a kötet végén az egyes cikkekhez kapcsolódóan színes mellékletek is találhatóak.

Fülemile Ágnes